

УДК 371.12

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Зоряна ЖИГАЛЬ (Львів, Україна)

У статті проаналізовано вимоги до особистості сучасного вчителя музики. Висвітлено порівняльну характеристику складових процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя. Зроблено теоретичний аналіз інноваційних технологій навчання, що застосовуються на уроці музики. Виділено особистісно орієнтовані, інтерактивні, комп'ютерні технології та спеціальні методи музичного навчання.

Ключові слова: інновація, педагогічна інновація, інноваційне навчання.

В статье проанализированы требования к личности современного учителя музыки. Освещены сравнительную характеристику составляющих процесса обучения при традиционной и инновационной деятельности учителя. Сделано теоретический анализ инновационных технологий обучения, применяемых на уроке музыки.

Ключевые слова: инновация, педагогическая инновация, инновационное обучение.

In the article analyses the requirements for the individual modern music teacher. Deals with a comparative description of the components of the learning process in the traditional and the innovative work of the teacher. Made a theoretical analysis of innovative learning technologies used for music lessons. High light learner-oriented, interactive, computer technology, and special methods of music education. Focusing in educational innovations, possessing various technologies of teaching their subject and applying them in their own work, the teacher, therefore, self-fulfilling in professional activity acquires the capacity for independent innovation. Value content of innovative activity of the teacher of music is not the identity of knowledge and its position with respect to a particular musical-educational concepts, and in the development of this knowledge, its transformation, the introduction of new content, own original interpretation. In the course of pedagogical interpretation when the teacher passes through itself the value of a specific culture, in the aspect own vision, is self-realization as a personality, professional, assimilation of innovations that appear in the music educational practice, and the substantiation of its position with regard to them.

Keywords: innovation, innovative studying, innovative educational activity.

Постановка проблеми. Здійснення завдань у галузі музичної освіти підростаючого покоління загальноосвітньої школи вимагає серйозної уваги до підготовки тих, хто завтра прийде в школу, хто покликаний запалити вогонь любові до музики в серці кожної дитини – до вчителів музики. Без

перебільшення можна сказати, що повноцінне й досконале музично-естетичне виховання вчителів музики – ключ до піднесення музичної культури мас.

Сьогодні значно змінюються і погляди на вчителя музики, який постійно має здобувати й узагальнювати нові знання, володіти новітніми технологіями, методами та вміти їх передати так, щоб в учнів формувалися знання та розвивались музичні здібності, які вони зможуть використовувати у житті. Саме тому питання підготовки учителів до інноваційної педагогічної діяльності набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі підготовки вчителів до проведення уроків музики значну увагу приділено у працях вчених: Н.Аніщенко, О.Апраксіної, І.Гадалової, А.Болгарського, А.Верещагіної, З.Жофчака, В.Коваліва, І.Лужного, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалки, Е.Печерської, Т.Рейзенкінд, О.Ростовського, О.Рудницької, Е.Тайнель, Л.Хлебникової.

Наукові основи педагогічної інноватики у своїх працях розглядають такі вчені: К.Ангеловські, В.Беспалько, І.Бех, Л.Ващенко, Л.Даниленко, В.Паламарчук, О.Попова, М.Поташник, В.Химинець, Н.Юсуфбекова.

Питанням підготовки вчителів до інноваційної педагогічної діяльності присвячені дослідження І.Гавриш, Т.Демиденко, Н.Клокар, О.Козлової, Г.Кравченко, Л.Шевченко.

Мета статті. Проаналізувати вимоги до особистості сучасного вчителя музики. Зробити теоретичний аналіз інноваційних технологій навчання, що застосовуються на уроці музики.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідження стану професійної підготовки вчителя незаперечно доводять необхідність реформування української системи педагогічної освіти. Стало очевидним, що в сучасній соціально-педагогічній ситуації школі потрібні нові науково обґрунтовані концепції, парадигми та методики виховання, які зможуть забезпечити підготовку учнів до життя в суспільстві з новим політичним і соціально-економічним устроєм.

Сучасний вчитель має бути готовим до сприйняття і засвоєння нових педагогічних технологій та їх застосування в навчально-виховному процесі, тобто до інноваційної педагогічної діяльності. Майстерність вчителя, його фаховий рівень, технологічна та інноваційна культура, а відповідно й ефективність навчально-виховного процесу залежить від вміння правильно визначити та оптимально поєднати можливості та переваги педагогічних інновацій.

У сучасній педагогічній літературі все частіше зустрічається цей термін поряд із поняттям «новація» (від лат. *novatio*), що тлумачиться як «нововведення», як «оновлення, зміна», «нововведення у галузі техніки, технології, організації праці й управління, які ґрунтуються на використанні

науки та передового досвіду, а також використанні цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності» [1, с. 62].

«Освітня інновація» це об'ємне поняття, яке включає поняття «педагогічні інновації», бо продуктами педагогічних інновацій є новий зміст, форми, методи і технології навчально-виховного й управлінського процесів, а продуктами освітніх інновацій – педагогічні, науково-технічні та соціально-психологічні інновації.

«Педагогічні інновації» – актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток. Вони характеризуються новими ідеями, діями, або адаптованими ідеями, або такими, для яких настав час реалізації.

В цілому інновації в педагогіці – це ідеї, підходи, методи, технології, елементи педагогічного процесу, які несуть в собі прогресивні засади виникнення, розвиток і втілення в практику ефективних нововведень.

Розглядаючи психолого-педагогічні інновації як новостворені чи вдосконалені технології, слід відзначити, що вони істотно змінюють обсяги, структуру та якість педагогічного процесу.

Інновації в педагогіці відображають складний та довготривалий процес, в якому бере участь багато факторів, що впливають на нього. У всьому цьому значне місце відводиться вчителю, який повинен сприйняти і реалізувати педагогічні нововведення. Саме від нього, від його відношення залежить успіх інновацій. Якщо вчитель не сприймає нововведення, вони виявляються безуспішними.

Інноваційна освітня діяльність відноситься до творчого рівня діяльності педагога, на відміну від репродуктивно-наслідуваного, пошуково-виконавчого рівнів, в результаті якого народжуються нові освітні технології, оновлюється зміст, форми та методи навчання і виховання. Носіями інновацій виступають творчі, енергійні люди, які фахово здатні і матеріально зацікавлені щодо проведення інноваційних змін, опанування та реалізації нового.

Звичайно вчитель не народжується новатором, він ним стає. Адже процес підготовки вчителів до інноваційної діяльності є певним процесом, стратегією дія, що базується на психологічній готовності вчителів, демократичному укладі життєдіяльності педагогічного колективу, ініціативі і лояльному ставленні до новацій більшості учасників навчально-виховного процесу.

Важливою умовою впровадження інновації в практику конкретного спеціаліста є його дослідницький інтерес до явищ професійної дійсності, які стали для нього проблематичними та викликали внутрішнє напруження, змушують розмірковувати та діяти по-новому. Учителі не завжди належним чином обізнані щодо існуючих концепцій музичної освіти, недостатньо усвідомлюють сутність тієї чи іншої новації у цій сфері.

Історія освітньо-виховного процесу є чергуванням традицій та інновацій. Будь-яка інновація може виникнути лише з добре усталеної традиції. Інноваційна діяльність стимулює новаторські зміни у традиційній педагогічній практиці, спрямовані на досягнення кращого освітнього результату.

Особливістю сучасної системи освіти України є співіснування двох стратегій: традиційної та інноваційної.

Традиційне навчання – орієнтоване на збереження і відтворення культури, забезпечує стабільність у соціумі за рахунок переважно репродуктивної діяльності учнів, формування виконавських здібностей, розвиток уваги і пам'яті.

Інноваційне навчання – стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі; орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в нових ситуаціях. Порівняти складові процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя можемо за допомогою таблиці 1.

Пріоритетом інноваційних процесів, які відбуваються нині у музично-педагогічній освіті, стає зміна споглядально-пізнавальних підходів на активні, ціннісно-пізнавальні, зміна функціональної парадигми навчання на творчу, за якої вчитель дістає можливість вільного розвитку художньої свідомості (усвідомлення світу культури і себе у ньому).

Загальна (освіта, яку учні отримують у загальноосвітніх навчальних закладах) та професійну (яку отримують у спеціальних музичних закладах) музична освіта завжди була і залишається невід'ємною частиною естетичного виховання підростаючого покоління. Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є духовний розвиток особистості. Вирішенню означеного завдання і покликане сприяти музичне мистецтво, завдяки якому розвиваються особистісні якості, творчі здібності учнів.

Аналіз педагогічної діяльності вчителів музики засвідчує, що вони усвідомлюють необхідність упровадження нових елементів у свою роботу під час проведення уроків, але слабо підготовлені до самореалізації у цій сфері. За даними експериментальних досліджень (О.Козлова, Н.Клокар, Л.Подимова та ін.), більшість учителів відчувають певні труднощі в упровадженні педагогічних інновацій.

Серед факторів, що стримують інноваційну діяльність, є сполучення інноваційних програм з існуючими навчальними планами та програмами, потреба в нових підручниках і програмах, новому типі вчителя-новатора тощо. Також, фактором, що стримує інноваційну діяльність учителя під час

проведення уроків музики є недосконалість методичної підготовки. Як правило, методична література рекомендує вчителю тільки один шлях вирішення проблеми, позбавляючи його таким чином можливості варіативного, творчого її вирішення.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика складових процесу навчання при традиційній та інноваційній діяльності вчителя

Складові процесу навчання	Традиційна діяльність учителя	Інноваційна діяльність учителя
Мета навчання	Передача знань, ознайомлення з культурою, засвоєння соціального досвіду	Сприяння самореалізації і самоствердженню особистості, формування переконань, почуття відповідальності за прийняті рішення.
Зміст навчання	Взаємозв'язок між навчальною діяльністю вчителя та навчально-пізнавальною діяльністю учня	Цілісна взаємодія, співпраця двох рівноправних її учасників – учня та вчителя
Форми і методи	Індивідуальна чи фронтальна робота, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні методи	Різноманітні форми спільної діяльності, самостійна робота, продуктивні, творчо-пошукові, дослідницькі методи
Управління	Зорієнтована на предмет навчання, переважно інформаційна і контролююча функції.; авторитарно-репресивний стиль управління	Зорієнтована на особистість учня, переважають організаційна і стимулююча функції.; демократичний, заохочувальний стиль управління
Контроль	Переважно зовнішній, операційний	Переважно внутрішній, цілісний
Результати	Безініціативна, малоактивна, мало адаптована до життя особистість	Активна, ініціативна, розвинута, впевнена в собі, життєстійка особистість

В інноваційній діяльності важливою є також здатність учителя до рефлексивно-творчого осмислення сутності самої інновації: з якою б науковою або художньою сферою знань ця інновація не була пов'язана (музична психологія, теорія виконавства, музикознавство тощо) та удосконалення яких аспектів музичної освіти вона покликана забезпечити.

На сучасному етапі учитель має нові можливості для самореалізації у професійній діяльності, активізації інноваційної діяльності. Цьому сприяють певні обставини, серед яких важливими є: зняття обмежень у професійній діяльності, надання свободи в інтерпретації освітніх програм з

предмету «Музика» та у використанні форм і методів музичного виховання школярів.

Ми розглядаємо загальну музичну освіту, яку учні отримують у ЗНЗ, тому нас цікавить діяльність вчителів музики, а саме методи, якими вони користуються у своїй педагогічній діяльності. Обираючи їх вчителі музики не повинні забувати про становлення і розвиток національної музичної освіти. Саме тому деякі форми та методи потребують удосконалення для їх використання на сучасному етапі розвитку загальної музичної освіти, - що також розглядається як педагогічна інновація.

Зазначимо деякі інноваційні педагогічні методи та технології, що застосовуються вчителями музики у навчанні підростаючого покоління. Так, особистісно орієнтоване музичне навчання і виховання сприяє музичному розвитку та саморозвитку особистості учня виходячи з його індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання. Для реалізації в практичній діяльності особистісно орієнтованих технологій музичного навчання і виховання (ці поняття є нероздільні) потрібно надавати кожному учневі, спираючись на його музичні здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе в музично-пізнавальній діяльності. Організація музичних занять повинна проходити на основі діалогу, імітаційно-рольових ігор, інсценізації музичного матеріалу, дискусій, творчих завдань. Музичний навчально-виховний матеріал повинен бути різноманітним за характером і стилем, та виявляти зміст об'єктивного досвіду учня. Потрібно створити умови для творчості учнів як в індивідуальній, так і в колективній формах музичної діяльності.

Звертаючись на уроках музики до методів інтерактивного навчання, вчитель має можливість залучати дітей до активної творчої діяльності. Їх застосування залежить як від теми, так і від навчальної інформації конкретних уроків, термінів та понять, які необхідно засвоїти. За допомогою методів інтерактивного навчання вчитель може швидко й якісно перевірити знання дітей, цікаво розпочати нову тему, використовуючи гру підвести підсумок уроку. Таким чином, інтерактивні методи навчання базуються на підході, центрованому на учні, що дає можливість актуалізувати знання, досвід всіх учасників навчання, обмінятися ним. Цей підхід робить навчання активним, що полегшує засвоєння матеріалу, робить цей процес усвідомленим, а відтак – більш ефективним.

Також, використання інформаційних технологій на уроках музики сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості дитини. На уроках музики гармонійно поєднуються знання комп'ютерної грамоти з музикою, образотворчим мистецтвом, літературою, і, як результат цього поєднання, створюються унікальні творчі напрямлення (комп'ютерний малюнок,

живопис, графіка, декоративний дизайн тощо). Використання інформаційних технологій сприяє закріпленню знань та формуванню вмінь, набутих на уроках музики, які надихають на створення власного творчого доробку, дозволяють учителю музики контролювати художньо-творчий розвиток учня, формувати спеціалізовані знання у процесі виховання особистості в музиці, реалізувати можливості сучасних засобів навчання.

Навчаючи музичному мистецтву разом із загально-дидактичними методами навчання (словесними, наочності, практичними, контролю та ін.) застосовують спеціальні (специфічні) методи навчання.

Висновки. Орієнтуючись в освітніх інноваціях, володіючи різними технологіями викладання свого предмету та застосовуючи їх у своїй роботі, вчитель, таким чином, самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку.

Ціннісний зміст інноваційної діяльності вчителя музики полягає не у тотожності знань та своєї позиції щодо певної музично-освітньої концепції, а у розвитку цього знання, його перетворенні, введенні нового змісту, власної оригінальної інтерпретації. У ході художньо-педагогічної інтерпретації, коли учитель пропускає через себе цінності певної культури, в аспекті власного бачення, відбувається самореалізація його як особистості, професіонала, засвоєння ним інновацій, що з'являються в музично-освітній практиці, та обґрунтування власної позиції щодо них.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя / Пер. с макед. В.П.Диденко / К.Ангеловски – М.: Просвещение. 1991. – 159 с.
2. Даниленко Л.І. Теоретичні аспекти освітньої інноватики / Л.І.Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 5. – С. 24.
3. Жигаль З. Педагогічні інновації в теорії та практиці загального музичного виховання / З.Жигаль // Молодь і ринок. – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 112–114.
4. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі / В.Ковалів. – К.: Музична Україна, 1973.
5. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник МОН України, 2004. – № 10. – С. 4–9.
7. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці / В.Ф. Паламарчук. – К.: Освіта, 1994. – 87 с.
8. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі / В.В. Химинець. – Ужгород. Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2004. – 168 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Жигаль Зоряна Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка.

Коло наукових інтересів: інноваційні технології в музичній освіті.